

Reportage

'Ik denk dat verandering altijd van onderop en klein begint'

Interview met Floor Milikowski, sociaal geograaf

Opwarming van de aarde, een stijgende zeespiegel, luchtvervuiling, vergrijzing; doembeelden zijn er genoeg. Maar wanneer het de samenleving lukt om de kracht van cultuur, wetenschap en ontwerp te omarmen, dan hoeft de toekomst niet zo duister te zijn als vaak wordt gesuggereerd, betoogt sociaal geograaf en journalist Floor Milikowski. Willen we de grote uitdagingen van onze tijd het hoofd bieden dan zijn er nieuwe, gedurfde vergezichten nodig. Die vind je volgens Milikowski bij de mensen met verbeeldingskracht, de creatieven en de ontwerpers, bij kleine initiatieven waar groots wordt gedroomd. Voor haar nieuwste boek, *Contouren van een nieuw land*, ging zij in gesprek met tientallen mensen die onze leefwereld, de publieke ruimte, met een portie optimisme toekomstgericht proberen in te richten. Milikowski: 'Iedereen voelt dat we voor grote veranderingen staan, dat crises om oplossingen vragen. Maar van veel mensen die zich met deze uitdagingen bezighouden – ambtenaren, ontwikkelaars, ontwerpers – hoor ik: "Ik weet dat het anders moet, maar hoe?"'

Reizend door Nederland zoekt Milikowski naar initiatieven en ideeën die mogelijkheden laten zien van een andere manier van leven. Waarbij de inrichting van het land zo is vormgegeven dat het niet ten koste gaat van onze leefomgeving en geen verdere schade

toebrengt aan de bodem en de ecosystemen. 'Voor mensen als jij en ik is het misschien lastig om andere toekomstbeelden te visualiseren. Daar heb je kunstenaars, ontwerpers, de hele culturele sector voor nodig. Iedereen met verbeeldingskracht die buiten de gebaande paden kan denken.'

Pionieren voor de toekomst

Het Friese dorp Holwerd is zo'n plek waar gedurfde vergezichten rondzingen. Al jarenlang kampt de plaats met krimp, vergrijzing en leegstand. Bewoners bedachten zelf een mogelijke uitweg: samen met een landschapsarchitect ontwierpen ze een plan om hun dorp weer met de zee te verbinden. Door een gat in de dijk te maken, kan het water over de akkers stromen, en ligt Holwerd weer direct aan de kust. Waddenzee-toerisme en zilte landbouw kunnen de plek dan nieuw leven inblazen. 'Het dijkgat zal nieuwe natuur én nieuwe inkomsten brengen', zegt Milikowski. Maar ondanks de jarenlange inzet van de bewoners en betrokken partijen, ketst het plan steeds weer af. Bij een experiment zoals dit is de uitkomst ongewis en dat schrikt partners af: 'Dan durft een van de partijen het toch weer niet aan. "Laten we eerst nog maar een onderzoekje doen", klinkt het vervolgens. Heel erg jammer. Het verhaal van Holwerd aan Zee is het verhaal van pioniers die juist willen laten

Sarah Haaij

zien hoe we het land zó kunnen aanpassen dat het klaar is voor de toekomst.'

Op deze manier kunnen ontwerpers, architecten, maar ook betrokken bewoners de voorhoede zijn van sociale en culturele veranderingen. Cultuur is hier een begrip om breed te interpreteren, volgens Milikowski: 'Door het sectorale denken zijn we gaan afbakenen, begrippen als kunst en cultuur in hokjes gaan stoppen. Maar voor mij zijn kunst, cultuur en ontwerp veelomvattend, en het vertellen van verhalen is de essentie. Of die verhalen nu in beeld, tekst, ontwerp, sculptuur, dans, architectuur of wat dan ook worden verteld. Het gaat erom dat je door middel van verhalen de hedendaagse werkelijkheid aan de kaak stelt, bekritiseert of vanuit een ander perspectief bekijkt. En dat je daar een ander beeld tegenover kan stellen.'

Samenkomen en verbinden

Kunst en cultuur kunnen ons op een andere manier laten kijken. Zoals kunstenaar Florentijn Hofman beoogt, met zijn enorme, gele bad-eenden, die op wereldwijde locaties rond-dobberen. De eenden zijn volgens Hofman zo apolitiek dat ze als vanzelf mensen vrolijk maken en samenbrengen. Of neem zijn meters-lange *Feestaardvarken* in Arnhem, een werk dat hij ontwierp om tijdelijk leven te blazen in een braakliggend stukje stad. Het aardvarken, dat op zijn rug en met een feestmuts op in het zand schurkte, nodigde uit tot klimmen en samenkomen. Maar ook tot nadenken: over verbinding tussen stad en natuur en de functie van kunst in de openbare ruimte.

Tegelijkertijd lijkt onze huidige samenleving niet altijd ingericht op gemeenschap, reflectie en toekomst; de rol voor het individu en de directe bevrediging van consumenten-behoefte overheersen. Zijn de voorbeelden die Milikowski in haar boek verzamelt dan wel fundamenteel genoeg voor het realiseren van een andere wereld? 'Ik denk', zegt ze, 'dat verandering altijd van onderop en in het klein begint. Hoe meer kleine projecten

Het Feestaardvarken (2013) van Florentijn Hofman in het Bartokpark, Arnhem. Fotografie: Inge Hondebrink

succesvol zijn, des te vaker zullen er grotere projecten worden aangedurfd. En ik hoop dat dit boek handvatten kan bieden, denkrichtingen en toekomstbeelden, waarvan lezers zullen denken: "Oh ja inderdaad, we kunnen het wél als we het net even ietsje anders doen".'

Soms blijkt een klassiek ontwerp dan ineens uiterst bruikbaar voor hedendaagse uitdagingen. Neem het Knarrenhof, gebaseerd op 16e en 17e eeuwse hofjes. Het is een samenlevingsvorm waarin mensen elkaar helpen en zo langer zelfstandig kunnen blijven wonen. In Zwolle staat het eerste Knarrenhof, er volgden er al meer. Milikowski: 'Veertig procent van de mensen is alleenstaand. De ervaren eenzaamheid is groter dan ooit. Door verbinding te zoeken in hoe we leven en onze leefomgeving inrichten, zetten we een stap naar een sterkere gemeenschap.' •

Sarah Haaij

is journalist en schrijft over sociale rechtvaardigheid en het zoet en zuur van een globaliserende wereld